

Zapiski

Zagrebsko pismo.

V današnjem pismu se bomo ustavili ob treh kulturnih dogodkih iz zadnjega časa, ki se mi zdijo vredni, da tudi slovenski bralec zanje izve.

Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti je posvetila letošnji »Strossmayerjev dan znanosti in umetnosti« (4. februarja) 350 letnici rojstva in 300 letnici smrti Ivana Gundulića. Tudi druga znanstvena in kulturna društva niso prezrla tega jubileja, vendar sta ga najdostojneje počastili Matica Hrvatska in Jugoslovanska akademija, dve najstarejši in najpoglavitejši ustanovi. Matica je posvetila Gunduliću obsežno decembrsko številko »Hrvatske Revije«, ki je že kar cel zbornik (134 strani), s posebnim kazalom. Tukaj so podani najnovejši rezultati knjižne zgodovine in estetske kritike o delih Ivana Gundulića. Mogoče, da bo ta ali ona stvar dobila še kaj drugačno osvetljenje, vendar lahko rečemo, da je v splošnem prišla znanost o Gunduliću v zadnji stadij. Ker smo že pri Matici, ne bo odveč, če spomnim njen najnovejši zbornik »Hrvatsko Kolo« (XIX. knji-

ga), kjer je izšel globok esej prof. dr. Lj. Marakovića, ki hoče za vselej napraviti konec šablonskemu ocenjevanju genialnega pesnika Gundulića. Jugoslovanska akademija pa je poslala v svet že tretjo izdajo Gundulićevega pesniškega dela (9. knjiga zbirke »Stari pisci hrvatski«), ki jo je za tisk pripravil rajni dr. Dj. Körbler, pregledal pa prof. dr. Milan Rešetar.

»Strossmayerjev dan« je bil izpolnjen z uvodno besedo predsednika Akademije dr. A. Bazale in s predavanjem prof. dr. Fr. Fanceva. Bazala je govoril o ideji pastorage »Dubravka« in se ustavil edinole na njeni miselni vsebini. »Dubrovka«, ki velja za himno svobodi, daje, s filozofskega stališča analizirana, precej popoln traktat o svobodi: o bistvu svobode, njenih pogojih in sadovih, pa tudi o škodi in nevarnostih, ki jih rodi napačno pojmovanje svobode. Predavanje predsednika Bazale o »lepi, dragi in sladki« Gundulićevi svobodi je bilo tako temeljito, da bi mu moral posvetiti celo pismo, če bi hotel izčrpati njegovo bogato vsebino. — Prof. in akademik dr. Fr.

Fancev je govoril o Dubrovniku v razvoju hrvatske književnosti. Fancev se že nekaj let sem z velikim znanjem in nič manjšo ljubeznijo trudi, da revidira napačne poglede na starejšo hrvatsko književnost. Tudi v tem svojem predavanju se je odločno zavzel za organsko gledanje na kulturni in politični razvoj v Dubrovniku in podal prerez tega razvoja od 9. do 19. stol. Romanski Ragusium se je dolga stoletja upiral poslovanjenju, toda vedno bolj omaguje in v 15. stol. ga že najdemo docela v okviru hrvatske kulturne orientacije. Na prehodu 14. in 15. stol. postaja Dubrovnik ognjišče mlade književnosti, ki je pognala kakor mladika iz debela hrvatske glagoliške književnosti. Konec 15. in v začetku 16. stol., v času tako imenovane renesanse, vidimo, da je Dubrovnik že organsko združen z duhovnim življenjem dalmatinske Hrvatske: od Dubrovnika (Dj. Držić, Š. Menčetić), preko Splita (M. Marulić) in Zadra pa vse do Senja se nenadoma pojavi značilni in edinstveni dvanajsterec z dvojno rimo (v sredini in na koncu stiha) in s prenosom rime na koncu stiha. Ta široka razprostrtost značilnega čisto hrvatskega stiha, ki je iz ljudske poezije prešel v umetno, dokazuje gotovo nekaj stoletij ozkih stikov in organskega duhovnega življenja med Dubrovnikom in ostalo Hrvatsko. Tako nas je prof. Fancev vodil vse do XIX. stol. in dokazal, da so popolnoma iz trte izvite trditve, češ da je književnost v Dubrovniku živela kakor neki umetno vzdrževani vrt pod steklom, da ni imela stikov in vpliva na književnost izven meja svoje republike. Nasprotno, vse do Zagreba so se razširila književna dela (Krčelić, Baričević) iz Dubrovnika, oplodila literarno prizadevanje hrv. preporoditeljev konec 18. in v prvi polovici 19. stol. in se neločljivo zrasla z ostalo hrvatsko književnostjo.

Predavanje prof. Fanceva je bilo za oni del občinstva, ki je literarno manj verzirano, nekoliko težko. V splošnem pa se lahko reče, da je s to prireditvijo zagrebška Akademija

lepo počastila prvaka starejše hrvatske književnosti Ivana Gundulića, čigar dela so še danes živa vrednota v zakladnici hrvatske duhovne kulture.

V novem »Domu likovnih umetnosti« je bila 18. dec. preteklega leta odprta razstava »Pol stoletja hrvatske umetnosti«. To razstavo, ki že v naslovu pove, da hoče dati pregledno podobo onega, kar so zadnjih petdeset let ustvarili Hrvati v likovni umetnosti, je pripravilo ob svoji šestdesetletnici »Hrvatsko društvo umjetnosti«. Hoteli so zbrati vse hrvatske upodabljajoče umetnike ne glede na njihove umetniške smeri in osebno razmerje. V glavnem se je to tudi posrečilo, čeprav pogrešamo tudi nekaj boljših slikarjev in kiparjev (Hegedušić, Frangeš itd.). Iz lepega in obširnega kataloga (224 str.) vidimo, da je razstavljenih 525 del, ki pripadajo 180 umetnikom. Čeprav je na razstavi nekaj del, ki ne prenesejo najstrožjega estetskega merila, vendar so dopustna na retrospektivni razstavi, ki hoče pokazati razvoj posameznih umetniških vrst: kiparstva, slikarstva in stavbarstva. In ta razstava, ki je bila najprej določena, da se zapre 31. januarja, pa so jo pozneje podaljšali do zadnjega februarja, je pokazala velikanski napredek hrvatske upodabljajoče umetnosti v globino in širino. Danes imajo Hrvati svojo Umetniško akademijo, iz katere je izšlo že lepo število mlajših slovenskih umetnikov, imajo svojega Meštrovića, ki tudi na tej razstavi zavzema prvo mesto. Razstava, katero si je ogledalo tudi mnogo Slovencev, je v vsakem oziru nepričakovano uspela: obiskalo jo je okrog 40.000 ljudi, to je približno 500 ljudi vsak dan! Tudi odkupljenih je bilo več del.

V gledališču že od jeseni z velikim uspehom igrajo obnovljeno dubrovniško komedijo »Dundo Maroje«, ki jo je napisal in l. 1550. prvič igral Marin Držić. Marin Držić (1520—1567), najplodnejši in najboljši komediograf starejše hrvatske književnosti, je podal v »Dundo Maroju« (dundo = dominus = go-

spod) nazorno sliko dubrovniškega življenja v 16. stol. V središču igre stojita skopi oče in njegov zapravljivi sin, okrog njiju pa celi niz značilnih oseb in tipov (prebrisani Pomet, požrešni Bokčilo itd.). »Dundo Maroje« je najdaljša, toda nedovršena Držičeva komedija, ki jo je spravil na zagrebški oder mladi režiser Marko Fotez. Režiser je obsežni tekst (okrog 120 str. v Akademijini izdaji) predelal, dodal konec, ki je v izvorniku izgubljen, in z večšo roko opravil nelahko nalogo. S Fotezovo predelavo je komedija sicer izgubila mnogo svoje značilne barvitosti in sočnosti, obenem pa je s črtanjem (celi dialogi v dubrovniški italijanščini) delo približal sodobnemu občinstvu. In to je bil poglaviti namen in pomen pri obnavljanju »Dunda Maroja«, da se namreč današnjemu obiskovalcu gledališča pokaže vsaj nekaj one neminljive in vedno aktualne lepote, ki so jo ustvarili hrvaški dramatik predjšnjih stoletij in ki še danes izžareva svoj umetniški čar.

Če bi hotel še o igralcih reči nekaj besed, bi jih moral v celoti pohvaliti, največje priznanje pa dati Laurenčiču, ki je v Pometu dobil morda svojo najadekvatnejšo vlogo.

Občinstvo in kritika sta »Dunda Maroja« lepo sprejela, samo »največji demokratični politični tednik« »Nova riječ« je označila ta gledališki dogodek za »sodobno kulturno laž«! S tem je »Nova riječ« ostala sama sebi zvesta in dokazala, da je res takšna, za kakršno med pravimi Hrvati velja. Meni pa se je zdelo vredno, da tudi takšne pojave, ki imajo na Hrvatskem že svojo tradicijo, v pismu omenim.

Jože Gregorič.

Razstava italijanske knjige v Ljubljani.

Te vrste o zanimivem in znamenitem kulturnem dogodku, ki smo ga doživeli sredi februarja letos, nimajo kakega informativnega namena. Temu je dovolj spodobno in

izčrpno kakor malokdaj zadostilo naše dnevno časopisje, s čimer je najpravilneje poudarilo splošni in posebni pomen te prireditve v slovenski prestolnici. Pisanje o razstavi v reviji — post festum — more biti podrobna, temeljita naštevalna študija ali pa krajši ali daljši glosarij misli, ki so jih take prireditve sposobne vzbuditi in jih v današnjem duhovnem ter političnem ozračju morajo zbuditi. Nedvomno je zanimiveje odločiti se za drugo obliko, ki najbrž tudi bolj odgovarja časovnemu, to je splošnemu pomenu prireditve.

Razstava italijanske knjige v Ljubljani je bila v petnajstih letih edina kulturna manifestacija med slovenskim in italijanskim narodom, ki ju je usoda postavila za soseda in jima s tem dala prijetno ali neprijetno nalogo, da svoje sosodstvo na vseh področjih organizirata tako, da bo za oba najboljše. Logika tega sosodstva uči, da ni razmerja med obema narodoma moči razvijati zgolj iz političnih aksiomov ali celo predsodkov, zakaj pri tako hotenem razvoju nujno trpi manjši, šibkejši, manj strnjeni. Kaka absolutna načela te vrste morajo rasti iz velikega števila, sile ter vsestranske urejenosti in zrelosti, sicer so smešna in hujše kot to: so škodljiva in utegnejo postati delu ali tudi celoti naroda pogubna. Med narodi, ki so na eno stran ali na obe zaradi slabo urejenega sosodstva trpeli, ki imajo v zgodovini svojih odnošajev zapisane bridke dneve in skušnje, ni možna niti kulturna indiferentnost, marveč samo nasprotstvo ali prijateljstvo. Politična in gospodarska stvarnost to resnico kljub kakim drugačnim besedam neizprosno potrjuje. Med narodi, ki so med sabo po svoji in še večkrat po tuji krivdi ter krivični volji doživeli take skušnje, kakor sta jih slovenski in italijanski, je treba zaradi zgodovinskih in življenjskih nujnosti pozdraviti vsako priliko, ki je ugodna za ustvarjanje pravičnega prijateljstva. Duh je, ki zmaga tudi v teh vprašanjih, ko nam čas s svojimi žalostnimi prikaznimi hoče motiti čustvo in gesto.